Pintér László

Pécs irodalmi és művészeti életének ötven éve KÉPEKBEN

Csorba Győző hagyatéka alapján

PINTÉR LÁSZLÓ

Pécs irodalmi és művészeti életének ötven éve KÉPEKBEN

Csorba Győző hagyatéka alapján

PANNÓNIA KÖNYVEK

A könyv megjelenését

a Nemzeti Kulturális Alap támogatta.

További támogató:
Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata

Lektorálás, képválogatás:
Szirtes Gábor

© Pintér László
© Csorba Győző örökösei
© Pro Pannonia Kiadói Alapítvány

Csorba Győző művészetével, írói műhelyével,
emberi tartásával több mint fél évszázada fémjelzi
a pécsi irodalmat és kultúrát."[1]
(Bertók László. [2]*)*

A szerkesztő előszava, egyben maga mentsége

2008-tól bármikor találkoztam Szirtes Gáborral[3], a Csorba halála után a költő hagyatékából kilenc önálló kötetet megjelentető kiadóvezetővel, mindig azt kértem tőle, hogy amikor lesz rá lehetőség, egy Csorba képeskönyvet is állítsunk össze és adjunk ki. De ez 2014-ig csak álom maradt. Aztán egyszer felhívott, beszéljünk a „képeskönyvről". Örömmel mentem, de úgy képzeltem a könyvet, hogy Csorba Győző életét mesélem el ősei hagyatékában fellelhető legkorábbi fotóit bemutatva a költő utolsó fotójáig. Ő viszont azt javasolta, terjesszük ki a képeskönyv „hatókörét" úgy, ahogyan most a címben szerepel, s írjak egy 40-50 oldalas bevezetőt is. Először, vonakodtam, de ő addig kapacitált, míg végül meghánytam-vetettem a Csorba örökösökkel, vagyis a költő három lányával is a dolgot, s arra jutottam, belevágok, összeállítok egy ilyen kötetet. Legyen ilyen a képeskönyv, mert bár ezzel a számomra legkedvesebb portrék, családi fotók ugyan kimaradnak a kötetből, ám így az nagyobb kitekintésű-merítésű lesz, s mert a fenti ismereteimet fölhasználva – ezzel bíztatott Szirtes Gábor – meg is tudom csinálni. Íme, az eredmény!

---

[1] Bertók László: Csorba Győző: Bibliográfia. – Pécs: Pécsi Városi Könyvtár: Jelenkor, 1991. p. 3. (A hivatkozott művek, írások teljes adatait csak az első említéskor közlöm, minden további előfordulás esetén csak a szerző, a címnek az azonosításhoz szükséges része és az oldalszám szerepel.)

[2] Bertók László (1935-) Kossuth- és József Attila-díjas író, költő, a Digitális Irodalmi Akadémia alapító tagja.

[3] Szirtes Gábor (1946-) irodalomtörténész, kandidátus, a pécsi Pro Pannonia kiadó igazgatója, az Irodalmunk forrásai sorozat elindítója, melyben a Csorba hagyaték kilenc kötete is megjelent.

Bevezetés

Egyes tájegységeket, városokat, falvakat egy-egy név is megjeleníthet, néha egy név hallatán kezd összeállni a kép: igen, itt lakott, élt, alkotott ő. És ettől kezdve megvan a kapcsolat a hellyel, minden felidéződik: hegyek, dombok, utcák, hangulatok, épületek, emberek és történések…

Csorba Győző neve ilyen ikonikus név: hallatán az irodalmat, művészetet kedvelő emberekben felvillan Pécs: a mediterrán város hangulata, írói, költői, művészei, utcái, terei, a Mecsek, a pannon táj. A költő *Séta és meditáció* című verse szerelmi vallomás A VÁROSHOZ, melynek megjelenése után[4] már nem csak Csorba környezete, de minden irodalom- és művészetkedvelő tudhatta, a költő és városa, vagy ahogyan Tüskés Tibor[5] találó megfogalmazásában olvasható, a *„költő és vidéke"*[6] elválaszthatatlanok. Csorba azonban nem önző szerelmes volt, nem csak befogadta a város nyújtotta élményeket, nem csak használta verseihez impresszióit, a város jótéteményeit, hanem mindig igyekezett többet adni Pécsnek, mint amit tőle kapott. Költészetével, irodalom és művészetszervező tevékenységével napról-napra növelte a város fényét, öregbítette hírét, úgy dolgozott, hogy általa teljesebbé lett a város és polgárai élete, örömtelibbé váltak hétköznapjai és ünnepnapjai.

Csorba műveiből és sokrétű munkásságának – költő, műfordító, irodalomszervező, szerkesztő, könyvtáros – hátramaradt dokumentumaiból jól nyomon követhető ez a szoros kapcsolat. Mivel polgári foglalkozása könyvtáros volt, minden levelet, kéziratot, kritikát, nyilatkozatot, cikket gondosan gyűjtött, könyvtára pedig – javarészt neki dedikált könyvekből – közel 3500 kötetes volt. Szerette a fényképeket, hang- és videó felvételeket is. Sokan sokszor fotózták, egyedül és társaságban, sok hangfelvétel készült vele, de videó- és filmfelvételek készítését sem utasította vissza. Az így összegyűlt nagy hagyaték természetesen nem csak a költőről szól, hanem a beszélgető- vagy levelezőtársakról is képet ad, hű tükre a város, a környék, a korszak, az alkotótársak, a művésztársadalom gondjainak, örömeinek. A több mint ötven éves alkotói korszak dokumentumaiból nagy vonásaiban kirajzolódik Csorba városának irodalmi és művészeti élete.

[4] Séta és meditáció: Versek. – Bp.: Magvető, 1965.; Összegyűjtött versek. – Bp.: Magvető, 1978. – p. 321-322.

[5] Tüskés Tibor (1930-2009) József Attila-díjas irodalomtörténész, kritikus, szerkesztő, tanár.

[6] Csorba Győző: Vallomások, interjúk, nyilatkozatok / Vál. és szerk. Tüskés Tibor. – Pécs: Pro Pannonia, 2001. p. 135. Fejezetcím.

A fotók és a dokumentumok, a, magyarázó szövegek és a bevezető tanulmány egy alkotó ember szemszögéből, annak érzékeny szellemi szűrőjén keresztül képet adnak Pécs és Baranya megye 1940–1995 közötti művészeti-művelődési életéről, kitekintéssel a Dél-Dunántúlra és az országra is. Csorba barátainak körét, levelezőpartnereit a magyar irodalom és művészet színe-java alkotják, akik közül sokan éppen az ő segítségével, útmutatásával váltak kiváló alkotókká. Amilyen nagy költő volt Csorba, olyan nagy hatással volt környezetére, kortársaira.

Tekintélyét nem nagyképű nyilatkozatokkal, hanem szavainak súlyával, okos és halk, de határozott, a dolgok lényegét megragadó véleményével érte el. Bár alacsony termetű volt, már a megjelenése is tekintélyt parancsolt: társaságban magára vonta a figyelmet mélytüzű, fekete szemével, dús fekete hajával, határozott, nemes arcélével.

Szerkesztői, költői és műfordítói munkája során hosszabb-rövidebb időre az irodalmi élet valamennyi jeles képviselőjével kapcsolatba került, s olyan barátságokat kötött, amelyek egy életre szóltak: *Kardos Tibor*[7], *Fodor András*[8], *Bertha Bulcsu*[9], *Kalász Márton*[10], *Galsai Pongrác*[11], *Lázár Ervin*[12] barátai, levelezőtársai maradtak akkor is, amikor már eltávoztak Pécsről. S a két legerősebb, a költő fiatalkorától keltezhető barátság sem szűnt meg soha, ugyanolyan erős maradt egy életen át: *Weöres Sándor*[13] a leghűségesebb társ volt Pécsett, az maradt pestiként is, *Takáts Gyula*[14] pedig kaposváriként is „tiszteletbeli pécsi" volt, állandó kapcsolatban maradt Csorbával. Ők ketten sokszor segítették egymás folyóiratát, a *Jelenkor* a *Somogy*ot, a Somogy a Jelenkort, vendégszámokkal, baráti látogatásokkal, író-olvasó találkozók szervezésével. A felsoroltakról több kép is kerül a kötetbe, ezek adják a könyv gerincét.

A szerkesztő Csorba életéből is bemutatunk dokumentumokat. Már gimnáziumi éveiben is figyelemmel követte a két háború között és a második háború alatt éledező pécsi irodalmi életet, korán kezdődött kapcsolata az 1931-ben megalakult *Janus Pannonius Társasággal*, melynek felol-

[7] Kardos Tibor (1908-1973) Kossuth-díjas irodalomtörténész, filológus, italianista, az MTA rendes tagja.

[8] Fodor András (1947-ig Fodor Andor) (1929-1997) Kossuth-díjas költő, műfordító, esszéíró.

[9] Bertha Bulcsu (1935-1997) József Attila-díjas, alternatív Kossuth-díjas író, publicista.

[10] Kalász Márton (1934-) Kossuth-díjas költő, író, műfordító.

[11] Galsai Pongrác (1927-1988) József Attila-díjas, író, publicista.

[12] Lázár Ervin (1936-2006) Kossuth-díjas író, meseíró, a Digitális Irodalmi Akadémia alapító tagja.

[13] Weöres Sándor (1913-1989) Kossuth-díjas költő, író, műfordító, irodalomtudós.

[14] Takáts Gyula (1911-2008) Kossuth-díjas költő, író, műfordító.

Közel 3500 kötetes könyvtára is gazdag tárháza az információknak, nem csak azért, mert kiderül belőle, mit olvasott a költő, hanem azért is, mert a könyvek jelentős része neki dedikált kötet. A könyvtár katalógusa elkészült, nyomdakész állapotban van, a dedikálásokkal együttes kiadása szintén fontos kortörténeti dokumentum volna.[55]

Hagyatéka alapján összeállítható a pécsi és a baranyai művészeti élet ötven évének kaleidoszkópja. A könyv előkészítése során nem az adatok és dokumentumok hiányával, hanem inkább azok bőségével volt gondunk. Nehéz volt kiválasztani a rendelkezésre álló sok ezer kép és dokumentum közül azokat, amelyek e képeskönyvbe kerülhettek.

A Pécsi Egyetem és az „első" Batsányi Társaság

A tanulmány írásához elsősorban *A város oldalában* című beszélgetéskötet[56], valamint a Tüskés Tibor által szerkesztett *Vallomások, interjúk, nyilatkozatok* című kötet[57] szövegeit és Bertók László *Csorba Győző* című bibliográfiájának[58] adatait használtuk fel. Ezeket a jegyzetekben *A város*, *Vallomások*, ill. *Bertók: Csorba Győző* rövidítéssel vettük fel. A szövegben említett dokumentumok leírását a jegyzetekben is pontosan megadtuk.

Életműve, hagyatéka és a pécsi irodalom azon korszaka, amelyben működött, jól feltárt, dokumentált, ezért olyan idézeteket válogattunk, amelyek kissé szokatlan, humoros módon, emberi oldalukról mutatják be a költőhöz kapcsolódó művészeket.

Csorba a város művelődési életébe a Janus Pannonius Társaság megalapítása után tíz évvel kapcsolódott be, de a város második reneszánsza, amiről említést kell tennünk, 1923-hoz köthető: *„A huszadik század első fele a reneszánsz után a pécsi irodalom második fénykora. Ismét születtek,*

[55] A katalógus egy része és a könyvtár ismertetése elérhető a Csorba Győző Emléklapról: http://www.csorbagyozo.hu/?q=node/1499

[56] Csorba Győző: A város oldalában: Beszélgetések / Kérdező: Csuhai István. – Pécs: Jelenkor Irodalmi és Művészeti K. 1991.; Internet: http://www.pim.hu/object.E100552E-CEEF-453B-B2C0-BDD0E94DFFC0.ivy

[57] Csorba Győző: Vallomások, interjúk, nyilatkozatok / Vál. és szerk. Tüskés Tibor; [A válogatásban közrem. Pintér László]. – Pécs: Pro Pannonia, 2001. – Pannónia könyvek. Irodalmunk forrásai: h.

[58] Bertók László: Csorba Győző. I. m.

illetve megerősödtek [...] olyan intézmények, amelyek a polgári műveltség teremtő fórumaként tevékenykedtek. 1923-ban az elszakított Felvidékről Pécsre került a pozsonyi egyetem, s ez mintegy két évtizeden át a szellemi élet ösztönzője volt. Az olyan neves professzorok, mint a mitológiakutató Kerényi Károly,[59] a filozófiatörténész Halasy-Nagy József[60], a filológus Tolnai Vilmos[61] vagy a magyar szellemtörténeti iskola lapját, a Minervát szerkesztő Thienemann Tivadar[62] (az Irodalomtörténeti alapfogalmak című nevezetes könyv szerzőjének) munkássága az egyetemes magyar kultúrának is szerves része. A bölcsészkar hallgatója volt Tatay Sándor (1910–1991), aki Lődörgések kora című regényében idézi fel emlékeit, és Kolozsvári Grandpierre Emil (1907–1992), ő többek között Tegnap című regényében szól arról, mit tapasztalt Pécsett. Itt találjuk ekkor Takáts Gyulát (1911–2008), akinek A pécsi Flórián kocsmában című versében szólal meg a helyi múzsa ihlete, továbbá Weöres Sándort (1913–1989), aki Halasy-Nagy Józsefnél írta A vers születése című doktori értekezését. Első kötetei Pécsett jelentek meg (Hideg van, 1934, A teremtés dicsérete, 1938, Theomachia, 1941). Weöres Sándor – 1933-tól 1943-ig élt a városban – négy pécsi intézményhez is kötődött. Az 1931-ben alapított Janus Pannonius Társasághoz, amelynek elnöke Surányi Miklós[63] volt, főtitkára pedig a Kosztolányi által „rezzenékeny lelkű poétának" nevezett Lovász Pál. A társaság folyóiratához, a Várkonyi Nándor által szerkesztett Sorsunkhoz szoros szálak fűzték a költőt (az 1941-ben indult lapot 1947-től megszűnéséig, 1948-ig a Batsányi Társaság adta ki), valamint a Pécsi Nemzeti Színházzal is kapcsolatba került, amellyel, nem bonyodalmak nélkül, két legértékesebb drámája hozható összefüggésbe, az 1941-ben Pécsett írt A holdbeli csónakos, és – később – a pécsi témájú A kétfejű fenevad. Ezen kívül, rövid ideig, a városi könyvtár igazgatója volt."[64]

[59] Kerényi Károly (1879-1973) klasszika-filológus, vallástörténész, egyetemi tanár, 1949-ig az MTA tagja.

[60] Halasy-Nagy József (1885-1976) filozófus, filozófiatörténész, egyetemi tanár, a Pécsi Erzsébet Tudományegyetem rektora az 1923/1924-es tanévben.

[61] Tolnai Vilmos (1870-1937) irodalomtörténész, nyelvész, az MTA tagja.

[62] Thienemann Tivadar (1890-1985) irodalomtörténész, germanista, nyelvpszichológus, egyetemi tanár, a Pécsi Erzsébet Tudományegyetem professzora, az MTA tagja. Az Utókor címére c. hátrahagyott életrajzi feljegyzéseit a pécsi Pro Pannonia Kiadó jelentette meg. Irodalomtörténeti alapfogalmak c. kötete máig a téma egyik alapműve.

[63] Surányi Miklós (1882-1936) a Baranya megyei Felsőmindszenten (ma Mindszentgodisa) született, pécsi jogi tanulmányokat is végzett, máig vitatott életművű író.

[64] Nagy Imre: „Mert Pécs a maga múltjával valóban urbs volt" = Jelenkor, 54. évf. 2011. 7-8. szám. 804. p.; http://www.jelenkor.net/archivum/cikk/2293/mert-pecs-a-maga-multjaval-valoban-urbs-volt

Kezet adtam rá és ígéretemet megtartottam. Még aznap elégettem valamennyi versemet."[73]

Csorba emlékezése átvezet bennünket, a Janus Pannonius Társasághoz és a Sorsunkhoz.

„Túl azon, hogy a pécsi egyetemen bölcsészkar is működött, voltak itt igen tehetséges emberek. Kolozsvári Grandpierre Emil és Kardos Tibor már 1926 körül elkezdtek mozogni, és alakítottak egy társaságot. Még mindig nem tudom pontosan, hogy mi volt a neve. Az emlékezők egyik része azt állítja, hogy Batsányi Társaság, a másik azt, hogy Batsányi Kör.[74] *Köztük volt Patkós György, aki nem volt túl tehetséges író, de igen jó szervezőnek bizonyult. Aztán Kováts József. [...] ő erdélyi író volt. Az ő pályáját én a Dsida Jenőéhez*[75] *hasonlítanám, azzal a különbséggel, hogy nem költő, hanem prózaíró volt. Aztán jött Várkonyi Nándor, aki akkor már komolyabban részt vett az itteni irodalmi életben, mert akik itt bölcsészek voltak, és magyar szakosok, azok mind kapcsolatba kerültek vele. Egyre jobban érett a helyzet, hogy induljon meg itt egy irodalmi lap."*[76]

A Janus Pannonius Társaság, a Batsányi Társaság, a Sorsunk és a „két Dunántúl"

Csorba indulása és őrhelyének elfoglalása a vidék művészeti életében

A társaság és a Sorsunk történetének rövid összefoglalása Tüskés Tibor könyvében a következő: *„Pécsett az irodalom századunkban vált a nagy reneszánsz hagyományok méltó folytatójává és az élő magyar irodalom jelentékeny összetevőjévé. Az irodalmi életnek szervezeti keretet először az 1931-ben alakult Janus Pannonius Társaság adott. A társaság utolsó nyilvános rendezvénye az 1944. március 19-én tartott munkásmatiné volt a Pécsi Nemzeti Színházban. A társaság a felszabadulás után megszűnt, illetve Batsányi János Társaság néven újjáalakult. [...] A Janus Pannonius Társaság 1941-ben indította meg a Sorsunk című folyóiratot, mely Várkonyi Nándor szerkesztésében 1948-ig jelent meg. A lap 1946-tól a Batsányi János Társaság kiadásában látott napvilágot. Mind a Janus Pannonius Társaság, mind a Batsányi János Társaság könyvsorozatot is megjelentetett."*[77]

Csorba Győző éppen 10 évvel a Janus Pannonius Társaság megalakulása után lett tagja a Társaságnak. Indulására így emlékezik: *„amikor negyedéves lettem, 38-ban, akkor már összeszedtem annyi pénzt, hogy azon kiadhattam egy kis kötetet. Ez volt a Mozdulatlanság. Én tehát 38-tól kezdve már valóban kötetes költő voltam. A könyvecskére az volt ráírva, hogy Nemzetvédő kiadás. Valamit rá kellett írni, valami impresszumot. A név mögött csak egy magánnyomda neve állt.[...] Mayer A. Géza és Társai Nyomdai Műintézet."*[78]

Galsai Pongrác kicsit gunyoros, kicsit humoros jellemzése talán az egyik legtalálóbb Csorbáról:

„És bizonyára a nőkről is vidáman megcseréltük élményeinket. (Mert kimaradhatnak-e éppen ők egy dévaj kanmuriból?) Csorba akkor már boldog férj volt, szigorú hűségelvekkel, de a csinosabb lányok után rendszeresen megfordult az utcán, „Azannyát!", rikkantotta, s kivált imádott a fehér nemről beszélni, kéjesen élvezte a bugyiügyeket, szinte kicsikarta belőlem, a lehető legnagyobb részletességgel...

Nem tudom, hányan ismerik a költőnek ezt a civil arcát.

Csorba Győző ugyanakkor már a mi tündérkorunkban is orákulum volt. A legfőbb mérték. A homlokrándulásaival is figyelmeztető-fegyelmező példa. De Csorba igényli is ezt az „irodalmi pápaságot". Élete évtizedeit különböző, nyolcórás hivatalokban töltötte. Jelenleg a Geisler Eta utcai Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese. Nem foghatjuk rá tehát, hogy különösebben törekednék a pozíciókra. Ám annál fontosabbnak tartja a szellemi posztot, amelyet mások tudatában betölt; e minőségében túl érzékeny, sőt kibékíthetetlen: elvárja, hogy végiggondolt igazságait az értékük szerint becsüljék – így aztán az ő csorbagyőzősége elleni sérelmeket nem tudja megbocsátani, s mimózaérzékenyen bezárul, tüskéket növel, sőt sebez is. Ellentétben a fölfelé kapaszkodókkal, akik izzasztó létramutatványaik közben azzal se törődnek, ha sült marháknak tartják őket.

[73] Kolozsvári G. E. i. m. 875-876 p.

[74] Ezt nevezte Kolozsvári Batsányi Társaságnak. Lehet, a későbbi Batsányi Társaság kezdte Körnek nevezni elődjét, hogy megkülönböztesse tőle magát.

[75] Dsida Jenő (1907-1938) erdélyi magyar költő, szerkesztő.

[76] A város. 72. p.

[77] Tüskés Tibor: Szántó Tibor és a Dunántúl: Emlékezés és repertórium. – Pécs: Baranya Megyei Könyvtár, 1988. - Pannónia Könyvek. 49. p.

[78] Vallomások. p. 50-51.

egész garnitúra ki is cserélődött. Csak egynéhányan maradtak olyanok, akik például a természettudományokban jól mozogtak és tehetséges tanárok voltak, de mégsem éreztem ott jól magam."[155]

Sokszor kifogásolta, hogy író-olvasó találkozókon a főiskolai, később egyetemi hallgatók nem vesznek részt, a tanárok nem késztetik őket az élő pécsi irodalom megismerésére. Péczely László, az esztétika és az irodalomelmélet tanára volt az egyedüli, aki a tanári karból Csorba jelentőségét felismerte, értékelte, tanulmányt is írt róla.[156] Egykori kedves tanárom, dr. Pesti János nyelvész a hiányt felismerve 1984-ben féléves speciális kollégiumot szeretett volna indítani Csorba műveinek nyelvtani-stilisztikai vizsgálatáról, amit gondosan meg is tervezett. Ám ez a „speckoll" végül jelentkezők hiányában elhalt.[157] Pesti János egyszer egy író-olvasó találkozóra szerette volna meghívni a költőt a tanszékre, ám Csorba a meghívást visszautasította. Ez az affér azonban már a tanulmány következő korszakot idéző fejezetéhez tartozik.[158] Amiként az is, hogy Pesti tanár úr, aki annyira jól ismerte és szerette Csorbát, végül „helyrehozta" a főiskola-bölcsészkar hibáját: az ő ötletének és tevékenységének köszönhető a Csorba Győző Társaság létrejötte, amelynek elnöke dr. Nagy Imre, a PTE egyetemi tanára lett. Ezzel Csorba, halála után húsz évvel, talán az egyetem bölcsészkarán is a megfelelő helyére kerül.

Eddig a jelentőségüknél kisebb mértékben esett szó Takáts Gyuláról, Fodor Andrásról, Bárdosi Németh Jánosról, Mészöly Miklósról, akikkel majd bővebben foglalkozunk. Személyük azért is fontos, mert a Jelenkor és a pécsi irodalmi-művészeti élet későbbi időszakának alakulásában is jelentős szerepet játszanak, és életük végéig Csorba kapcsolati hálójának csomópontjaiban maradnak.

Számomra ez a korszak ugyanolyan pezsgő és eleven, mint amilyen a benne élőknek lehetett, annyiszor olvastam ezeket a neveket, annyiszor találkoztam képekkel, dokumentumokkal Csorba hagyatékában, hogy némelyiküket már személyes ismerősömnek érzem, pedig alig találkozhattam velük személyesen. Ők oly korban éltek, amelynek nehézségeit a mai ember el sem tudja képzelni. A második világháború, a Rákosi korszak diktatúrája agyonnyomta az embereket, a cenzúra megnémította vagy hazugságra kényszerítette az írókat, az idézetek alapján mégis úgy lehet

[155] i. m. p. 150.
[156] Péczely László: Csorba Győző Kodály című versének zenei világa. = Jelenkor. 1976. 11. 993-997.
[157] http://www.csorbagyozo.hu/?q=node/2310
[158] http://www.csorbagyozo.hu/?q=node/1749

érezni, hogy jó volt akkor az írók élete, csupa móka, kacagás. Pedig nem volt az. Csorba és társai, a felvázolt kapcsolati háló résztvevői, szinte mélyszegénységben éltek, mégis meg tudták őrizni emberi arcukat. A tiszták és a tehetségesek akkor még zárt közösséget alkottak, összefogtak, ez az összefogás olyan erőt adott nekik, amelynek segítségével ki tudták nevetni a tehetségtelen és a „vonalas alkotókat". A tiszták és tehetségesek közösségének alapját olyan nagyszerű emberek rakták le, mint Várkonyi Nándor, Lovász Pál, Weöres Sándor vagy Csorba Győző, akiknek tekintélye kikezdhetetlen volt. Ha pedig valaki kősziklára épít, a pokol kapui sem vesznek rajta diadalmat. (Máté 16:15-19)

Bevezetőnk második része a látszat ellenére korántsem ilyen színes és vidám: a Kádár-kor rafinált irodalom- és művészetpolitikája állandó méregforrás volt az alkotók számára.

A Dunántúl megszüntetése és a Jelenkor 1964-ig

1956 októbere mindent megváltoztatott. A sortüzek, a koholt vádakkal lefolytatott perek, a kivégzések a bizalmatlanság légkörét fokozták. Baráti, kulturális társaságok, intézmények oszlottak fel, alkotói közösségek robbantak szét, másokat szigorú pártfelügyelet alá vontak, s mindenhová odaültették a pártmegbízottakat, vagy a III/III-as besúgókat. Pécs és Baranya művészeti életében sem volt ez másként.[159] Csorba így ír erről:

„1956 után mindent szétvertek az országban, többek között az irodalmi életet is. Nemcsak úgy, hogy az írókat hol bezárták, hol eltiltották az írástól, vagy hogy jónéhány író ki is ment külföldre, hanem úgy is, hogy az irodalmi lapokat, egyáltalán az irodalmi fórumokat hosszú időre elhallgattatták. Így került sor akkori folyóiratunk, a Dunántúl megszüntetésére is."[160]

[159] Tüskés Tibor részletesebben írt megfigyeléséről és az őt megfigyelő személyekről, két Csorbáról szóló jelentést és egy a Szántó ügyben ismertetett tanúkihallgatási jegyzőkönyvet én is ismertettem a Csorba Győző és barátai c. kötetben a 212-231. oldalakon. Ott részletesen tárgyaltam azt is, miképpen hazudoztak Szántó 1956-os szerepéről a feljelentők, illetve miként igyekeztek az intrikusok Csorba és Szántó barátságát megbontani. Csorbáról és Tüskésről a jelentéseket egy jól ismert pécsi újságíró adta, aki F. D. monogrammal Bertók László Csorba Győző c. bibliográfiájában is szerepel.
[160] A város. p. 163.

számaiban) időtállóak, gondolataik a „modernségről" a mai olvasóhoz is szólnak. Országos visszhangot váltott ki (1961. évi utolsó szám) Szabó Ede *Szülőföld és irodalom*ja is. Ő Csorba kedves barátja volt, kiváló műfordító, többek között Rilke, Hölderlin fordítója. Barátságuk emlékét Szabó Ede 120 Csorbához írt levele őrzi a Petőfi Irodalmi Múzeumban és Csorba verse, amit Szabó Ede korai halálakor írt. A vers így kezdődik: *„Ez a kicsi csúnyácska ember ez a Szabó Ede / de keservesen kínoz öt napja immár / oly menthetetlenül beléivódott sejtjeimbe /s idegeimbe (lelkembe) hogy reggeltől estig / nem szabadulok tőle s olvasás közben / rádióhallgatás tévénézés alatt / de az élet prózaibb dolgaiban is / figyelmem közepébe ül s akármihez / csak úgy érhetek el ha körbejárom / vagyis Szabó Edébe ütközik..."*[184].

Az idillinek tűnő felszín alatt már erősen mozgolódott a politikai hatalom. Lázár Ervinnek 1964 márciusában pártdöntés alapján távoznia kellett a laptól, helyére a pártiskola és a Tanárképző Főiskola marxizmus-leninizmus tanszékének tanára, Pintér Zoltán került, aki azonban nem akadályozta Tüskést a munkában, nem volt vaskalapos.. Viszont budapesti kritikusok, irodalompolitikusok, például Köpeczi Béla, Tóth Dezső, Pándi Pál, Szabolcsi Miklós ismételt támadásai után, 1964 nyarán a Megyei Tanácson közölték Tüskéssel: augusztus 15-ével írja meg a felmondását. Ő visszautasította ezt, és visszament a Janus Pannonius gimnáziumba tanítani. Csorba emlékezése szerint: *„... az, hogy a Jelenkor közölte például Kassákot vagy Mándy Ivánt, vagy Weöres Sándort, ez óriási nagy bűn volt. A tetejében Tüskés Tibor indított egy vitát a Jelenkorban a magyar építészetről. Megszólalt Kassák is, azonkívül Major Máté és még sokan mások is. [...] Ez volt 63 végén, ezek nem tetszettek Aczélnak. Akkor már Tüskésnek kifelé állt a szekere rúdja."*[185]

Tüskés leváltásában Mészöly Miklós *Ablakmosó*jának közlése is fontos szerepet játszott.

„Több ízben előfordult, hogy egy-egy írásnál, ami megjelent a lapban, én előre intettem Tibort, vigyázzon. De Tibor bátrabb volt, mint én. Ez így volt Mészöly Miklós Ablakmosójával is, amiből később az egyik nagy botrány kerekedett. Mondtam Tibornak, hogy írjon egy levelet Mikinek, kérje meg, hogy fűzzön a darabhoz valami magyarázatot...[...] Miklós, aki igazán karakán és tántoríthatatlan természet volt, írt egy olyan eligazítót, hogy aki addig netalántán nem értette volna, hogy miről van itt szó, most világossá vált előtte. A bevezetőtől akkor már nem lehetett visszakozni, közölni kellett az egészet, és ezt Tibor nagyon becsületesen meg is tette, mert a darab jó volt, és mindannyiunknak tetszett. A pártközpont egyik nagy fájdalma volt, hogy erre a közlésre a Jelenkorban sor került. Különösen a bevezetőt vették rossz néven. Ez lett az egyik tétel Tüskés Tibor bűnlajstromán, amikor 64-ben eltávolították a laptól. De leváltásának általában az volt az oka, hogy olyan embereket közölt, akik nem voltak Aczél György kegyeiben."[186] Tüskés leváltása a III/III ügyosztályt sem hagyta hidegen, egyik pécsi megbízottjuk jelentésében pontosan elemezte a leváltás után kialakult helyzetet.[187]

[184] Szabó Ede. + 1985. február 17. = Csorba Győző: A szavak bolyhai, Bp.: Magvető, 1988. p. 75-76.

[185] A város. p. 183.

Csorba és a Jelenkor Szederkényi „korszaka" 1964-1987.

Tüskés Tibor után a Jelenkor élére – Aczél György és a hivatalos irodalompolitikai útmutatása alapján – Baranya megye párt és tanácsi vezetői Szederkényi Ervint nevezték ki. Gyanakvással fogadták őt a szerkesztőtársak és a szerzők egyaránt. Szederkényi *„... majdnem úgy kezdte, mikor Tüskés Tibort a Jelenkortól kitették, mint ahogy Szántó Tibor. Ő KISZ-funkcionárius volt régebben, aztán különféle kisebb-nagyobb pártfeladatokat kapott, leg-*

[186] A város. p. 181.

[187] *„Feladatom a Jelenkor köré csoportosult írók és művészek megfigyelése. A Jelenkorról egyébként városszerte az a vélemény, hogy haldoklik. Legfeljebb megyei kulturális kiadványnyá fejlődik vissza, pedig egy mozgalmas országos érdeklődésű és színvonalas irodalmi művészeti folyóiratnak indult. Ezt sokan annak tudják be, hogy Tüskés rendkívül jó szervező volt, Szederkényiből pedig hiányzik ez a képesség. Azonkívül sok pécsi, vagy az ország más területén élő író, művész úgy véli, hogy a főszerkesztői személycsere tönkre tette a lapot. Itt általában nem is annyira világnézeti, mint inkább irodalmi színvonali különbséget értenek. Valamiféle sértődöttségnek látszik ez, kicsit mintha az érződne belőle, hogy erőszakosnak tartják a személycserét és nem értenek vele egyet. Ez, ahogy beszélik, nem annyira Tüskés Tibor személyéhez történő ragaszkodás. Ennek az írói, művészi tartózkodásnak pontos okát eddig nem sikerült kitapintanom. De hogy megvan az kétségtelen. Ennek szomorú bizonyítéka, hogy a Jelenkor szerkesztőbizottságának legtekintélyesebb tagja, az országosan elismert költő és műfordító Csorba Győző is lemondott szerkesztőbizottsági tagságáról. Ez súlyos színvonalesést jelenthet a folyóirat vezetésében, s lehetséges, hogy a Jelenkor köré eddig tömörült írók és művészek emiatt tartózkodnak a folyóiratban való megjelenéstől."* (Jelentés. Pécs. 1965. jan. 21. Adta: Fekete László [fedőnevű ügynök P. L.] Vette: [Olvashatatlan név és rendfokozat. P. L.] Hely: Átjáróház „I" lakás." Fekete László = Földessy Dénes, újságíró, szerkesztő. Az egész nagyon szomorú történet a Csorba honlapon olvasható, a http://www.csorbagyozo.hu/?q=node/2019 oldalról lehet elérni a Közbevetés, besúgói jelentés... alcím alatti linkről.

Ha nem bírja Győző szíve
majd a rímet ráhessentem

Nem tudom e sor elég-e?

Vége"

A Körtánc *a Tiszteletadás Csorba Győzőnek* című kötetben (40-42. o.) jelent meg. A könyv szerzőinek neve pontos képet ad arról, kik kötődtek Pécshez, Baranyához Csorba barátaiként, tisztelőiként, szerte az országból.

Albert Zsuzsa, Alföldy Jenő, Arató Károly, Balogh László, Baranyi Ferenc, Bárdosi Németh János, Bertha Bulcsu, Bertók László, Bisztray Ádám, Csűrös Miklós, Darázs Endre, Fodor András, Futaky Hajna, Galambosi László, Galsai Pongrác, Győry László, Gyurkovics Tibor, Kalász Márton, Károlyi Amy, Kende Sándor, Kiss Dénes, Koczkás Sándor, Kopányi György, Kormos István, Lengyel Balázs, Makay Gusztáv, Makay Ida, Mezey Katalin, Pákolitz István, Pál József, Pomogáts Béla, Rába György, Rónay György, Rózsa Endre, Sőtér István, Sumonyi Zoltán, Szabó Ede, Szederkényi Ervin, Szepesi Attila, Takács Imre, Takáts Gyula, Tandori Dezső, Thiery Árpád, Tüskés Tibor, Tűz Tamás, Várkonyi Nándor, Weöres Sándor.

Az utolsó tíz év

Csorba legtermékenyebb periódusa a hatvanas évtized elejétől az 1985-ig tartó időszak: verseskötetei, műfordításkötete, összegyűjtött- és válogatott verseskötete jelent meg, sokféle díjat, elismerést kapott, egészen a Kossuth-díjig. A díj, 1985-ös nyaki érműtéte, utána Szederkényi Ervin halála és a Jelenkor szerkesztőségében történt változások erősen megváltoztatták mindennapjait, hangulatát. Egészsége meggyengült, a műtét után is szédült, a járás nehezére esett. Romló fizikai állapota miatt szelleme ugyan nem hanyatlott, de még borúlátóbb lett, úgy érezte, mintha a halál már szemközt volna vele…

Szederkényi Ervin halála után a Jelenkorhoz Hallama Erzsébetet, a szerkesztőbizottság egyetlen párttagját nevezték ki főszerkesztőnek, aki csak átmenetileg vállalta ezt, ezért 1988-ban új szerkesztőt kellett keresni. Csordás Gábor nem sokkal előbb kilépett ugyan a szerkesztőségből, párttagkönyvét is visszaadta, mégis kinevezték főszerkesztőnek. Ezzel az

időszakkal Tüskés Tibor *A Jelenkor indulása* című könyvében foglalkozik. Az ő 1964-es leváltása okozta sebekre gyógyír lehetett, hogy Szederkényi – mintegy kompenzálva azt, hogy ő hogyan került utódként a székébe – minden írását megjelentette. Az új, Csordás vezette Jelenkor azonban más irányt vett, Tüskést negligálta, sőt egy Alföldben közölt interjújában Csordás vérig sértette őt, mert a régi Jelenkort negatív jelzőkkel illette. *A Jelenkor indulása* című kötetben Tüskés ismertette a vádakat és meg is válaszolt rájuk. Meglehetősen nyers reakcióját a folyóiratban történő mellőzésén kívül azok az ugyancsak nyers és nyegle Csordás mondatok váltották ki, amelyekkel *„az induló Jelenkort azokhoz a két háború között is létező helyi lapokhoz hasonlította, „amelyek valami átmenetet képeztek az értelmiségi kaszinó és a folyóirat között, és elsősorban társasági funkciót töltöttek be. »Na né, miket ír ez a Frédi bácsi!«"*[207] Tüskés válaszában ugyanolyan kemény mondatok olvashatók, mint Csordásében: *„Persze, aki 1960 táján még hátulgombolós zászlós vitéz volt, s azt hiszi, vele kezdődött az időszámítás, és nem akar tudomást venni a múltról, könnyen nevezi a Jelenkor hajdani munkatársait – Borsos Miklóstól Illyés Gyuláig, Németh Lászlótól Weöres Sándorig, Beney Zsuzsától Tandori Dezsőig és Várady Szabolcsig – „Frédi bácsiknak".*[208] Tüskés még pontosabbá teszi kifogásait: *„Az új főszerkesztők nemcsak a pécsi folyóirattörténeti hagyományoknak, a Sorsunk, a Dunántúl, az induló Jelenkor maradandó és előremutató értékeinek fordítottak hátat, hanem megtagadták a közvetlen előzményeket, a Szederkényi-korszak nyilvánvaló pozitívumait is. A lap egy szűk körű munkatársi gárda kezébe került, a Jelenkor egyoldalú, irányzatos, az ún. posztmodern és neoavantgárd törekvéseket támogató folyóirattá, szólaboratóriummá vált.* […] *Annak a folyóiratnak, amelynek ma Jelenkor a címe, semmi köze ahhoz a folyóirathoz, amelyet harminc éve szerkesztettem. Csak véletlen a cím azonossága."*

Ez a vita rámutat arra a változásra, ami a Jelenkor életében bekövetkezett, meg arra, hogy milyen érzések dúlhattak a megsértett és háttérbe szorított egykori főszerkesztőben. Tüskés, aki élete utolsó pillanatáig hihetetlen intenzitással dolgozott, nyugdíjazásáig irányíthatta a Baranya Megyei Könyvtárban a Pannónia Könyvek kiadását. Ám ez a szívéhez olyan közel álló munka *„nem volt autonóm, kiépített kiadói tevékenység."*[209] Tüskés Tibor 1991-es nyugdíjazása után – pályázattal – a kiadó vezetésére dr.

[207] Tüskés: A jelenkor. p. 104.
[208] I. m. p. 104.
[209] I. m. p. 105.

velük való érintkezést. Véleményét mindig elmondta, fejet legföljebb csak kézfogáskor hajtott előttük. Művészetének magas színvonalát a politikusok – ki fogcsikorgatva, ki kelletlenül, ki barátsággal – elismerték.

És hogy vidám hangütéssel búcsúzzunk a Szederkényi korszaktól, hogy jobban megismerjük a Jelenkor közvetlen munkatársi gárdáját, idézzük azokat a verseket, amelyeket egymásról írtak a *Jelenkór pánteonja* címmel. A versek címzettjeitől, élőktől és holtaktól, ezúttal is elnézést kérünk.[206]

Arcvonások

A padláslesöprések időszakában nem hogy nem fogta vissza lírai indulatát, de verseit cséphadaróra formálva rontott

Séta Pista kapcabetyárrá silányodott utódaira. Emiatt, hónapszám, busás honoráriumot sápolt az Állami Jótékonykodási Kirendeltség kasszájából.

Visszafojtott düheit mostanában bölcsen körülírja. Néha oly csavaros-áttételesen, hogy olvasó legyen a talpán, aki szándékait kiokumlálja. Kímélet a lektorok számára sincs.

Nevének e-betűjét gyakorta írják a-nak, kiterebélyesítve a szabadasszociációs bázist. Ez a figyelmetlenség azonban inkább biztatással elegyes előleg: magasrendű eszmei-esztétikai Kánonhoz kénytelen igazodni. Vagyis: csak tiszta Forrásból meríthet. - Egyelőre Bertók. De lehet még Bartók.

Absztrakt

Félig magyar, félig ír,
vénen-ifjú Pionír,
szemében kigyúl a pír:
azúrmennybolt falára,
az Isten asztalára
(némelykor absztrahálva)
hieroglif-képet ír;
s bárki, burgya-
hebehurgya,
azt hiszi,
csak lepketánci

[206] Jelenkor. XXI. évf. 10. sz. (1978. okt.). p. 988-992.

amit pingál,
míg a parnassz-csáléra dőlt,
avítt föstőállvány előtt
elállingál
Assisi
Szent Martyn Franci;
– nem magyaráz ő se, én se:
szebb a titok megsejtése.

*

Nem füled s hajadat,
de majdan-magadat:
bensőd fogalmazza;
néz is, de inkább lát:
így igaz a rajza,
mert csak hasonlít rád.

Bukolikus

Neve-híre általános,
bárd-viselős, vagyis bárdos;
ilyeténképp, vagy: namármost
bárd Bárdosi Németh János;
amikor még Jancsikám volt,
gól nélkül védte a hálót;
zúgott is a nagyária:
Hajrá, hajrá, Szabária!
– rójja versét az Időbe,
Sorsunk-ba és Irottkő-be,
Dunántúl-ba, Jelenkor-ba,
Ill(y)és szekerébe fogva;
még a krajcárja se hamis,
ezért futja prózára is;
nem bort iszik: málnaszörpöt,
– nem is szedi rá az ördög.

Széphasznos

Ógörög-pannon rézgálic égre
pingálja versét Becén, becézve;

szögmérő, körző, cosinus-alfa:
másképp nem is gyújt métrikus dalra;
takátsgyulálva elforr a vinkó,
hóttig nyakalnák somogyi spinkók;
knossosi jótét-nagycsöcsű lányok
nemigen verik föl a napszámot:
fintorog-billeg a sok rissz-rossz segg,
– paskoljon rá a radai rosseb!

Varázsló

Nakonxipán – Panyiga,
hulló manna – Sanyika;
mielőtt az anyja szülte,
Józsuéval játszott ferblit,
s már csecsszopóként megülte
a Pegazust – és a serblit;
varázslatos Büdös Kölök:
rőffel saját szintje fölött
szappanbuborékot fúj,
gondol egyet, belebúj,
s ki-se-mondom-gyorsan
ott terem a Marson;
aranyszalmakazal megett
meghág egy bongyor felleget,
s – hogy tovább ne toldjam –
rittyent egy új ping-pang nyelvet
s a zsoltáros Dávid mellett
hegedül a Holdban.

Böllenkedő

Hic iacet Victor
de genere Csorba,
Faustus Doctor
hullott vala porba;
classicus kintor-
na volt zengő torka,
postumus fintort

vigyoríthat Lorca;
hádészi import,
prófétai torta:
Kierkegaard-himpor-
cukker rákotorva;
szóföstő Pictor
csillagközi torba'
kóstola vackor-
ízű gyimilcs-borba;
Rimbaud, a Scriptor
teremtette orrba:
pécsi Preceptor,
álljon szépen sorba!

De se ipso

Poéta clarus,
laureatus
parvusque natus
Pákolitz Stephanus:

hóttáig hitte maga-magáról,
hogy ösztönös-fölkent jokulátor;
  bár maradt volna a szegény jámbor
  paksi megváltó, pipázó kántor;
tenyésztett volna bogáncsból rózsát – –
– punctum. Elvitte a Jelenkór-ság.

Vasgereben

Nagy erejét a hajába
sűríté, nem is hejába;
neve bökve alliterál,
a Parnassusra gravitál;
Tüskés Tibor műfaj-Emir,
azt hiszem, csak verset nem ír;
minden műfaj-lében kanál,
pláne ha lábujjhegyre áll;
verselemzés, műkritika,

tankönyv, szociográfia
és tájesszé; pihenésül
föstő-interjú is készült;
geográfus, monográfus,
homokba ír, ha nincs árkus;
de a lelke így se könnyebb,
mások helyett is ró könyvet;
mindent begyűjt földön-egen,
irodalmi vasgereben.

Barkácsoló

Busafejű vadbölény,
szava mégse zord hang;
pillantása költemény,
szemöldöke Mont Blanc;
nincsen íróasztala,
klozeton ír verset,
hol vidámat, hol borúst,
hol haragos-nyerset;
csokrétára bokrétát
rímből hímez-hámoz:
lipilámpa az egen,
de Cserkúton fárosz;
Galambosi Lacika,
barkácsoló Pacika,
ha rövid a facika,
viheti a zaciba.

Vitorlázó

Camus, Kafka, Szakonyi, Sartre
együtt nem ér egy kalap szőrt;
Hemingway, Mann, Déry, Illés,
Gyurkó, Sánta, Örkény - naés!?
bakfüttyentek, sőt biggyesztek,
tudok én is aztat-eztet;
kisregényben, nagyregényben,
interjúban, novellében

megteremtek minden bigyót,
rossz percemben kesudiót;
west-vizeken vitorláztam,
a Spiegel-ékkel megjártam;
elbaltázták, bizony, mert a
nevem így lett Bulcsu Berta;
jó kaniból szuka lettem,
ki kettyint most már helyettem?
nem kis ügy: nősténnyé váltam,
ezt csináljátok utánam!
kitelik még több is tülem.
– kinyalhatjátok a fülem.

Danaida

Csókdosó kedvű új Dana-Ida,
hattyúba ojtott énekes liba;
amphorájának terebély lika:
elfoly a Léthe vize, s ez hiba;
hajába friss a Pilincka-forrás,
és jába tölti korsaját folyvást:
üres a pitli, szomját nem oltja,
– és nem a könnyét, verseit ontja;
költő-kanik közt egyetlen Diva,
leszázalékolt Kosztolányika;
véméndi korhadt kopjafa alatt
kitartóan vár egy vérmes Gu//narat.

Bábeli

Bourbon-házi Thiery Árpád
Pusztaszeren termeszt árpát;
mivel a rúd gyakran rájárt,
közénk vágott pár petárdát;
egy pukkanás, két pukkanás:
Thieryt olvasson, senki mást!
színre szint és tromfot tromfra,
csak fölépül Bábel tornya;
Saturnusra néz az ablak,

megette majd eldolgozgat;
nem is iszik, nem is eszik,
szerelembe se nem esik,
furtonfurt csak ír az Árpád,
mint kit a Szentlélek járt át;
csipás Halál ha beköszön,
könyvvel vágja majd fültövön.

Hétfejtündér

Bruckner Szigfrid gatyakorca,
abban köhög egy fi-bolha;
virágot, gazt, angyalt, manót
összeprüsszent álmot-valót;
gyönyörűen hazudozik,
tigrisekkel házasodik;
bohóckodó elmés delfin,
hétfejtündér Lázár Ervin;
mielőtt meghalna okkal,
jót szellent s rá rézgombot varr.

Metafora

Titkon pipázva gyerekzsivajban
akkor is ír már ha nem akarja
midőn lecsapand rá a végóra
kígyóz belőle fájn metafora
pont meg a vessző nem is nagy kunszt itt
el is elhagyja az interpunkcit
Arató-verset közölnek bárhol
egymaga írgya mindet a Káról

Tűzcsiholó

Míg a skribler népek írásaik fosták,
megkopaszodott a Jelenkóri Osvát;
marxi lángra gyúlnak irodalmunk fényi:
szítja Szentlukácsgyörgy s Páterszederkényi. *

* Mint utólag megtudtam, Bartók Lajos

Még egy vidám dokumentumot mutatunk be, amiben Csorba legjobb barátairól kaphatunk képet, s arról, kiket vonzott Pécsre Csorba neve egy-egy ünneplésre:

„Körtánc

1970. november 9-én rendezték Pécsett, a Doktor Sándor Művelődési Központban Csorba Győző szerzői estjét. Weöres Sándor mondott bevezetőt, majd Baracsi Ferenc, ifj. Kőmíves Sándor és Tímár Éva, a Pécsi Nemzeti Színház művészei, valamint Abai Ilona előadóművész mutatta be a költő verseit. Közreműködött Bánky József zongoraművész. Az est befejezéseképpen Csorba Győző olvasott fel költeményeiből.

A nagysikerű est után Csorba Győző barátai és művésztársai beszélgetésre gyűltek össze a Jelenkor szerkesztőségében. Az itt kialakult vidám hangulatban született a Körtánc című játékos improvizáció. Az összejövetelen részt vevő költők „folytatólagos" verset írtak, s egy emléklapon örökítették meg a baráti találkozót.

A Körtánc szerzői az egyes szakaszok sorrendjében: Weöres Sándor, Károlyi Amy, Csorba Győző, Pákolitz István, Lovász Pál, Takáts Gyula, Pákolitz István, Galambosi László, Arató Károly, Makay Ida, Bertók László, Fülöp Gábor (Újvidék), Marafkó László, Bebesi Károly, Csorba Győző, Weöres Sándor és Károlyi Amy.

A Széchenyi téren, a mecset tövében
köszöntjük itt Pécset Csorba Győzőjében.

Csupa ragyogás a mecset!
Érzi milyen órjás eset
történik egy kis terembe':
drága Csorba Győzőnk estje.

Ahogy eddig látom: elterjedtem jócskán,
ahogy az olajfolt elterjedt a tócsán.

Helyén van a kertész mája, szíve, agya,
így a drága termést nem veri a ragya!

Sanyit, Győzőt én mindig szerettem,
ők nagyok, én kicsi öreg lettem.

Amíg szomorkásán a völgybe sétálok,
csillag por ködében egyre rájuk látok...

Vezúv, Etna éppen elég!...
Tollunk alatt a papír ég:

– Pimpili-pamm, te pupák, most írhatsz hosszi sorokban,
tiszta fehér a papír, hát rójad hexameterben!

Azért se így; magyarosba,
hogy ne egye meg a rozsda.
Kéménylyukon kiszállott a pára,
feje furkó, létratok a lába.
Inni jó,
nem vág kupán a bakó.

Daktilus-léptekkel,
ki éjfélkor hazamegy ma
– bökdösse hátul kihegyezett penna!

De van-e még éjfél és lesz-e még ma?
Ragyogjatok, mint az ódon gemma.

Sült malac szájában bikavér,
aki életben marad hazaér.

„Weöres-bort ittam az este"
S kancsal rímek csáp-meresztve
Golyóstollam élesztgetve
Papírháton ringanak.

Csak azt tudnám immár, hogy kerültem bele,
de ki benne van már, ne törődjön vele.

Szellemességre nincs már hely itten;
félek: e szentélyt megszentségtelenítem.

Nagy sietve jöttem ide
hogy e verset befejezzem...

Ha nem bírja Győző szíve
majd a rímet ráhessentem

Nem tudom e sor elég-e?

Vége"

A Körtánc *a Tiszteletadás Csorba Győzőnek* című kötetben (40-42. o.) jelent meg. A könyv szerzőinek neve pontos képet ad arról, kik kötődtek Pécshez, Baranyához Csorba barátaiként, tisztelőiként, szerte az országból.

Albert Zsuzsa, Alföldy Jenő, Arató Károly, Balogh László, Baranyi Ferenc, Bárdosi Németh János, Bertha Bulcsu, Bertók László, Bisztray Ádám, Csűrös Miklós, Darázs Endre, Fodor András, Futaky Hajna, Galambosi László, Galsai Pongrác, Győry László, Gyurkovics Tibor, Kalász Márton, Károlyi Amy, Kende Sándor, Kiss Dénes, Koczkás Sándor, Kopányi György, Kormos István, Lengyel Balázs, Makay Gusztáv, Makay Ida, Mezey Katalin, Pákolitz István, Pál József, Pomogáts Béla, Rába György, Rónay György, Rózsa Endre, Sőtér István, Sumonyi Zoltán, Szabó Ede, Szederkényi Ervin, Szepesi Attila, Takács Imre, Takáts Gyula, Tandori Dezső, Thiery Árpád, Tüskés Tibor, Tűz Tamás, Várkonyi Nándor, Weöres Sándor.

Az utolsó tíz év

Csorba legtermékenyebb periódusa a hatvanas évtized elejétől az 1985-ig tartó időszak: verseskötetei, műfordításkötete, összegyűjtött- és válogatott verseskötete jelent meg, sokféle díjat, elismerést kapott, egészen a Kossuth-díjig. A díj, 1985-ös nyaki érműtéte, utána Szederkényi Ervin halála és a Jelenkor szerkesztőségében történt változások erősen megváltoztatták mindennapjait, hangulatát. Egészsége meggyengült, a műtét után is szédült, a járás nehezére esett. Romló fizikai állapota miatt szelleme ugyan nem hanyatlott, de még borúlátóbb lett, úgy érezte, mintha a halál már szemközt volna vele…

Szederkényi Ervin halála után a Jelenkorhoz Hallama Erzsébetet, a szerkesztőbizottság egyetlen párttagját nevezték ki főszerkesztőnek, aki csak átmenetileg vállalta ezt, ezért 1988-ban új szerkesztőt kellett keresni. Csordás Gábor nem sokkal előbb kilépett ugyan a szerkesztőségből, párttagkönyvét is visszaadta, mégis kinevezték főszerkesztőnek. Ezzel az

időszakkal Tüskés Tibor *A Jelenkor indulása* című könyvében foglalkozik. Az ő 1964-es leváltása okozta sebekre gyógyír lehetett, hogy Szederkényi – mintegy kompenzálva azt, hogy ő hogyan került utódként a székébe – minden írását megjelentette. Az új, Csordás vezette Jelenkor azonban más irányt vett, Tüskést negligálta, sőt egy Alföldben közölt interjújában Csordás vérig sértette őt, mert a régi Jelenkort negatív jelzőkkel illette. *A Jelenkor indulása* című kötetben Tüskés ismertette a vádakat és meg is válaszolt rájuk. Meglehetősen nyers reakcióját a folyóiratban történő mellőzésén kívül azok az ugyancsak nyers és nyegle Csordás mondatok váltották ki, amelyekkel *„az induló Jelenkort azokhoz a két háború között is létező helyi lapokhoz hasonlította, „amelyek valami átmenetet képeztek az értelmiségi kaszinó és a folyóirat között, és elsősorban társasági funkciót töltöttek be. »Na né, miket ír ez a Frédi bácsi!«"*[207] Tüskés válaszában ugyanolyan kemény mondatok olvashatók, mint Csordáséban: *„Persze, aki 1960 táján még hátulgombolós zászlós vitéz volt, s azt hiszi, vele kezdődött az időszámítás, és nem akar tudomást venni a múltról, könnyen nevezi a Jelenkor hajdani munkatársait – Borsos Miklóstól Illyés Gyuláig, Németh Lászlótól Weöres Sándorig, Beney Zsuzsától Tandori Dezsőig és Várady Szabolcsig – „Frédi bácsiknak".*[208] Tüskés még pontosabbá teszi kifogásait: *„Az új főszerkesztők nemcsak a pécsi folyóirattörténeti hagyományoknak, a Sorsunk, a Dunántúl, az induló Jelenkor maradandó és előremutató értékeinek fordítottak hátat, hanem megtagadták a közvetlen előzményeket, a Szederkényi-korszak nyilvánvaló pozitívumait is. A lap egy szűk körű munkatársi gárda kezébe került, a Jelenkor egyoldalú, irányzatos, az ún. posztmodern és neoavantgárd törekvéseket támogató folyóirattá, szólaboratóriummá vált. […] Annak a folyóiratnak, amelynek ma Jelenkor a címe, semmi köze ahhoz a folyóirathoz, amelyet harminc éve szerkesztettem. Csak véletlen a cím azonossága."*

Ez a vita rámutat arra a változásra, ami a Jelenkor életében bekövetkezett, meg arra, hogy milyen érzések dúlhattak a megsértett és háttérbe szorított egykori főszerkesztőben. Tüskés, aki élete utolsó pillanatáig hihetetlen intenzitással dolgozott, nyugdíjazásáig irányíthatta a Baranya Megyei Könyvtárban a Pannónia Könyvek kiadását. Ám ez a szívéhez olyan közel álló munka *„nem volt autonóm, kiépített kiadói tevékenység."*[209] Tüskés Tibor 1991-es nyugdíjazása után – pályázattal – a kiadó vezetésére dr.

[207] Tüskés: A jelenkor. p. 104.
[208] I. m. p. 104.
[209] I. m. p. 105.

Csorba Győző: Hátrahagyott versek, 1962-1993 / Vál., szerk. és az utószót írta Bertók László; Közreműködött és a jegyzeteket készítette Pintér László. – Pécs: Pro Pannonia, 2000. – Pannónia könyvek. Irodalmunk forrásai: e. –

Csorba Győző emléke / Vál. és szerk. Tüskés Tibor; [a válogatásban közrem. Pintér László]. – Pécs: Pro Pannonia, 2003. – Pannónia könyvek. Irodalmunk forrásai: p.

Csorba Győző: Kétféle idő: A szerző válogatása életművéből. – Bp.: Trikolor K.; Intermix K. [1994]. – Örökségünk.

Csorba Győző: Összegyűjtött versek. – Bp.: Magvető, 1978.

Csorba Győző: Római följegyzések, 1947-1948 / Szerk. Csuhai István. – – Pécs: Pro Pannonia, 2002. – Pannónia könyvek. Irodalmunk forrásai: m.

Csorba Győző: Vallomások, interjúk, nyilatkozatok / Vál. és szerk. Tüskés Tibor; [A válogatásban közrem. Pintér László]. – Pécs: Pro Pannonia, 2001. – Pannónia könyvek. Irodalmunk forrásai: h.

Csorba Győző: A város oldalában: Beszélgetések / Kérdező: Csuhai István. – Pécs: Jelenkor Irodalmi és Művészeti K. 1991.

Dunántúl: A Batsányi János Társaság irodalmi, társadalomtudományi és művészeti folyóirata / szerk. Katkó István. – 1. évf. (1949.) 1. sz. január-1949. (I. évf.) 3. sz. – Az úgynevezett „első Dunántúl" 3 megjelent száma.

Dunántúl: Irodalmi folyóirat. – 1. évf. (1951.) 1. sz- 5. évf. (1956) 19-20. sz. (A folyóirat számozása folyamatos volt.) Az ún. „második Dunántúl. A lap utolsó számának lapzártája október 10-én volt. *„A címlapra szánt rajz az október 23-a utáni, budapesti harcokban megsemmisült."* – olvasható a fekete fejléccel megjelent szám borítóján.

Élettelen élettársak / Szerk. Galsai Pongrác; ill. Kaján Tibor. – Bp.: Kozmosz könyvek, 1983.

Fodor András és Takáts Gyula levelezése, 1948-1997 / A jegyzeteket, a névmutatót kész, és a könyvet szerk. Pintér László; előszó Tüskés Tibor. – Pécs: Pro Pannonia, 2007. – Pannónia könyvek. Irodalmunk forrásai: i.

Gáll István: Éjszakai csöngetés. – Bp.: Szépirodalmi Könyvk., 1984. Az Életem, műveim c. fejezet.

Galsai Pongrác: Este 7 után: Kérdező kritikák és mulatságos bírálatok. – Bp.: Magvető, 1985.

Galsai Pongrác: Maradjatok reggelig. – Bp.: Szépirod. Könyvk., 1982. – Dedikálás a címoldalon: *„Csorba Győzőnek, a régi időkre emlékezve, amikor néha egyyütt maradtunk reggelig, baráti öleléssel: Pongrác"*. – A címoldal bal alsó sarkában margaréta stilizált rajza, mellette Galsai írása: „Margitkának".

Galsai Pongrác: Pasziánsz. – Bp.: Szépirod. Könyvk., 1985. – Dedikálás a címoldalon: *„Csorba Győzőnek, ezt a régóta ígért „archív" pótkötetet (melléklettel!!) 1986. májusában, baráti szeretettel G. Pongrác"* A melléklet egy megsárgult papírlap, *„Az angyalföldi harangavatás a harangöntő betegsége miatt elmarad!"* felirattal.

Galsai Pongrác: Záróra a Darlingban. – Bp.: Magvető, 1986. – Rakéta regénytár. – Dedikálás a címoldalon: *„Csorba Győzőnek, szeretettel, Csorba Győző legnagyobb magyar mesemondója: Galsai Pongrác. 986. május."*

Hetedhétország: Ötven magyar népmese / [Dunántúli mesegyűjtemények alapján feldolgozták Csorba Győző, Szántó Tibor, Galsay [Sic! Galsai] Pongrác, Szöllősy Kálmán és Géczy József; szerk. Géczy József; Ill. Würtz Ádám]. – Pécs: Dunántúli Magvető, 1956. Borítón az alcím: Népmesék.

Huber Kálmánné: A Minerva folyóirat története és repertóriuma, 1922-1944. – Pécs: Baranya Megyei Könyvtár, 1986. – Pannónia könyvek

Jelenkor: Irodalmi és művészeti folyóirat. (21. évf.) (1978) 10. sz. – A Jelenkor megjelenésének 20. évfordulójára emlékező tematikus szám.

Jelenkor: Irodalmi és művészeti folyóirat. 39. évf. (1996) 11. sz. Csorba Győző halálának 1. évfordulójára összeállított emlékszám.

A Jelenkor repertóriuma 1958-1968 / [összeáll. a Baranya Megyei Könyvtár szerzeményező és feldolgozó csoportja]. – Bp.: Népműv. és Propaganda Iroda, 1976.

A könyv- és könyvtárkultúra ezer éve Baranyában: Tanulmányok / Szerk. Boda Miklós, Kalányos Katalin, Surján Miklós, Tüskés Tibor. – Pécs: Csorba Győző Megyei Könyvtár, 2000.

Látogatóban: Kortárs magyar írók vallomásai (Új gyűjtemény) [szerk. Lengyel Péter]. – Bp.: Gondolat K., 1971.

Mecsek Alján: A pécsi Pius Gimnázium lapja. 1930-1931. évi számok.

Nagy Imre: Bertók László: Beszélgetés és tanulmány. – Pécs: Pro Pannonia, 1995. – Pannónia könyvek.

Pécs: Költők a városról / Vál. és szerk. Szederkényi Ervin; a rajzokat készítette Martyn Ferenc. – Pécs: Pécs megyei város Tanácsa, 1975.

Rajnai László: Az összművészet kísérlete. [szerk., utószót írta: Szirtes Gábor] – Pécs: Pro Pannonia, 2002.

Rajnai László: Fekete könyv: Napló. [szerk., jegyzeteket készítette, az utószót írta: Szirtes Gábor] – Pécs: Pro Pannonia, 2004.

Rakéta Irodalmi Kávéház / Vál. és a bevezetőt írta Galsai Pongrác; szerk. Zsámboki István. – Bp.: Magvető, 1988.

Pécsre, a Damjanich utcába, kinyitva a zöld vaskaput és ajtót az országra és a világra. Kapcsolati hálóját ő maga vázolta fel a legpontosabban *A város oldalában* c. interjú-kötetben.

Reméljük, kötetünk és a 2015-ben alakult Csorba Győző Társaság működésének eredményeként a pécsi irodalom múltja ismertebb lesz, Csorba emléke élő és tiszta marad, s még több olyan verse lesz, amit „táplálékként őriz meg az utókor".

Verseim sorsa

Mikor már véreim nem védenek,
s azok se, kik még emberként szerettek:
lesznek-e akkor is, kik kézbe vesznek,
olvasnak, emlegetnek, értenek?
Nyilván piszkos-kis önzés volna, ha
a magam étkét, magam italát
tukmálnám más földű-egű világ
más-éhű, más-szomjú lakóira.
Ne maradjon belőlem semmi több,
csak amit élő érdeke szerint
táplálékként őriz meg az utókor.
S amire nem lesz majd szüksége, mint
szemét pusztuljon a szemét között,
kerüljön illendő helyére jókor."[226]

[226] Verseim sorsa. http://www.csorbagyozo.hu/?q=node/580 A vers erről az oldalról meghallgatható Csorba Győző és Vallai Péter előadásban, és látható a vers kéziratos változata is.

Felhasznált irodalom

(A felsorolt könyvek, folyóiratok Csorba Győző hagyatékában megtalálható dokumentumok!)

Albert Zsuzsa: Irodalmi legendák, legendás irodalom. – 2. – Pécs: Pro Pannonia, 2001. – Irodalmunk forrásai; g.

Bertha Bulcsu beszélgetései. – Bp.: Magánkiadás, 1999.

Bertha Bulcsu: Délutáni beszélgetések. – Bp.: Szépirod. Könyvk., 1978. – Dedikálás a címoldalon: *„Csorba Győzőnek tisztelettel és baráti szeretettel B. Bulcsu Bp. 1979. II. 12."*

Bertha Bulcsu: Meztelen a király: Tizenöt portré. – Bp.: Szépirod. Könyvk., 1972. – Dedikálás a címoldalon: *„Csorba Győzőnek, ki a fényt és az állandóságot jelképezi egy egész országrészben, baráti szeretettel: Bertha Bulcsu Bp. 1972. IV. 8".*

Csorba Győző, a fordító / A könyv anyagát vál. és szerk. Tüskés Tibor; Az anyaggyűjtésben közrem. Pintér László. – Pécs: Pro Pannonia, 1998. – Pannónia könyvek. Irodalmunk forrásai: b.

Csorba Győző: Drámafordítások: Gergő király / Eschner, Eugen: A patkányok / Hauptmann, Gerhart: Arisztotelész rablólétrája / Régnier, Robert / [Szerk., utószót írta Szirtes Gábor]. – Pécs: Pro Pannonia, 2005. – Pannónia könyvek. Irodalmunk forrásai: a.

Csorba Győző és barátai: Budapesti levelek Pécsre / sajtó alá rend. utószót írta Pintér László, előszó Pomogáts Béla. – Pécs: Pro Pannonia, 2006. Pannónia könyvek. Irodalmunk forrásai: f.

Csorba Győző és Bertha Bulcsu levelezése, 1961-1995: „... élni kell, ameddig élünk." / Összeáll., szerk., a mutatót kész. és az utószót írta Pintér László; előszó Lázár Ervin. – – Pécs: Pro Pannonia, 2005. – Pannónia könyvek. Irodalmunk forrásai: s. Borítócím: Berha Bulcsu és Csorba Győző levelezése.

Csorba Győző és Fodor András levelezése, 1947-1994 „... hűséges baráti ölelésemet küldöm..." / Összeáll., a jegyz. készítette és az utószót írta Pintér László; Előszó Tüskés Tibor. – Pécs: Pro Pannonia, 2005. – Pannónia könyvek. Irodalmunk forrásai: z.

Csorba Győző és Takáts Gyula levelezése, 1941-1991 / Sajtó alá rend., az utószót írta és a jegyzeteket készítette Pintér László; az előszót Tüskés Tibor írta. – Pécs: Pro Pannonia, 2008. – Pannónia könyvek. Irodalmunk forrásai: l.

Sorsunk: A Janus Pannonius Társaság folyóirata / Szerk. Várkonyi Nándor. – 1. évf. (1941.) 1. sz. január-április – VIII. évf. (1948.) 4. sz. április. – A folyóirat valamennyi száma.
Sziklák alatt: Tatay Sándor emlékezete / Vál. szerk., összeáll. Tüskés Tibor. – Bp.: Nap K., 2000. – Emlékezet.
Szirtes Gábor: „Dráma hősének jöttem a világra": Rajnai László pályarajza. – Pécs: Pro Pannonia, 2015.
Tiszteletadás Csorba Győzőnek / A kötetet vál. és szerk. Tüskés Tibor. – Pécs: Baranya Megyei Könyvtár, 1986. – Pannónia könyvek
Tüskés Tibor: Csorba Győző. – Bp.: Akad. K., 1981. – Kortársaink.
Tüskés Tibor: Csorba Győző költészetének kiteljesedése, 1981-1995. – Pécs: Pro Pannonia, 1997. – Pannonia Könyvek.
Tüskés Tibor: A Jelenkor indulása, 1958-1964. – Tatabánya: Új Forrás, 1995. – Új Forrás könyvek 23.
Tüskés Tibor: Nagy korszak nyitánya: Az irodalmi élet megújulása Pécsett, 1945-1948. – Pécs: [Szerző], [é. n.]. – 457-468. – Klny. ismeretlen forrásból, tiszteletpéldány Csorba Győzőnek.
Tüskés Tibor: Pécs irodalmi emlékhelyei; [Lektorálta Várkonyi Nándor]. – Pécs: Városi Könyvtár, 1971.
Tüskés Tibor: A pécsi irodalom kistükre. – Pécs: Jelenkor, 1970.
Tüskés Tibor: Pécs irodalmi emlékhelyei. – Pécs: Pécsi Városi Könyvtár, 1971.
Tüskés Tibor: Szántó Tibor és a Dunántúl: Emlékezések és repertórium / A kötetet szerk. és a repertóriumot készítette Tüskés Tibor. – Pécs: Baranya Megyei Könyvtár, 1988. – Pannónia könyvek.
Tüskés Tibor: Vallomás a városról; [Martyn Ferenc ill.]. – Bp.: Magvető, 1970. – Dedikálás a címlapon: *„Csorba Győzőnek ajánlom nagy hálával és szeretettel 1970. jún. 1. Tüskés Tibor."*
Új Írás: Irodalmi és művészeti folyóirat. XVI. évf. (1976.) 11. – Csorba írása a Pályám emlékezete című sorozatban Hatvan! – Vanhat? címmel. – p. 115-127.
Várkonyi Nándor: Pergő évek. – Bp.: Magvető, 1976.
Várkonyi Nándor emlékkönyv / Vál. és szerk. Tüskés Tibor. – Bp.: Széphalom Könyvműhely, 1993.
Weöres Sándor 70. születésnapjára / Összeáll. és szerk. Szederkényi Ervin. – Pécs: [Baranya megyei Tanács], [1983]. – Borítócím: Weöres Sándornak. – Könyvárusi forgalomba nem került.

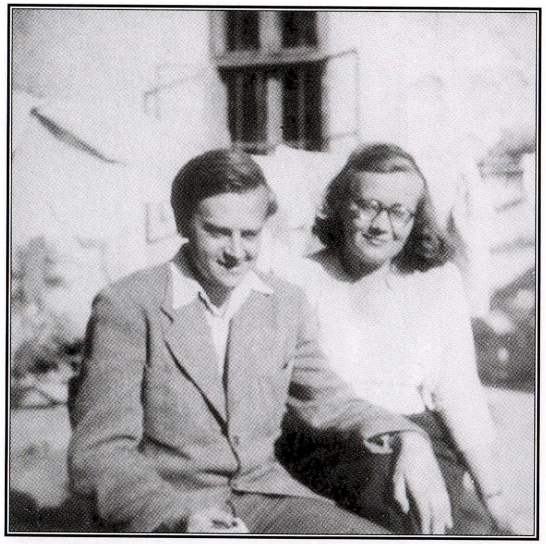

Weöres Sándor
és Károlyi Amy
Pécs, 1960-as évek eleje

Pál Rita
1960-as évek vége

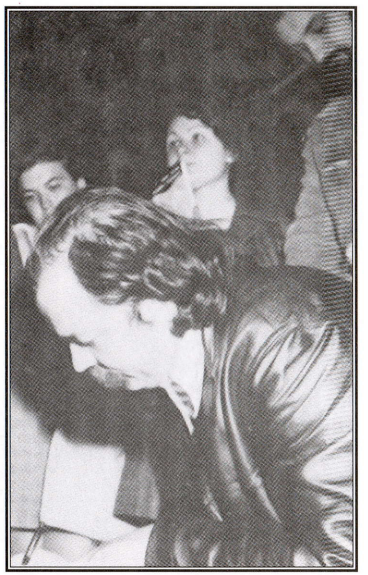

Lázár Ervin dedikál.
Pécs, 1960-as évek vége

Weöres Sándor Károlyi Amy, Várkonyi Nándor
Pécs, 1960-as évek vége

Megjelenik a Pro Pannonia Kiadói Alapítvány kiadásában,
a Pannónia Könyvek Szerkesztősége gondozásában.
Felelős kiadó: a kuratórium elnöke.
Felelős sorozatszerkesztő: Szirtes Gábor.
Nyomdai előkészítés: Jakab Attila.
A Tám László fotójának felhasználásával készült borító
a Pannónia Könyvek Szerkesztőségének munkája.
A könyvben szereplő fotók forrása Csorba Győző hagyatéka, a megjelent
képek minőségét eredeti állapotuk jelentős mértékben meghatározta.

Készült a Molnár Nyomdában Pécsett, 2015-ben.
Felelős vezető: Molnár Csaba.
Terjedelem: 10.5 ív

ISSN 0237 4277
ISSN 1419 1199
ISBN 978 615 5553 11 0

*

A Pro Pannonia könyvei kedvezményesen
megvásárolhatóak és megrendelhetőek:
7621 Pécs, Király u. 33. (Líceum udvar),
T/F: 72/ 516-866, 213-379,
tájékozódás a forgalomban lévő könyvekről:
www.propannonia.hu, megrendelés: info@propannonia.hu

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Jj Kk Ll Mm Nn Oo Pp Rr Ss Tt Uu Vv Zz

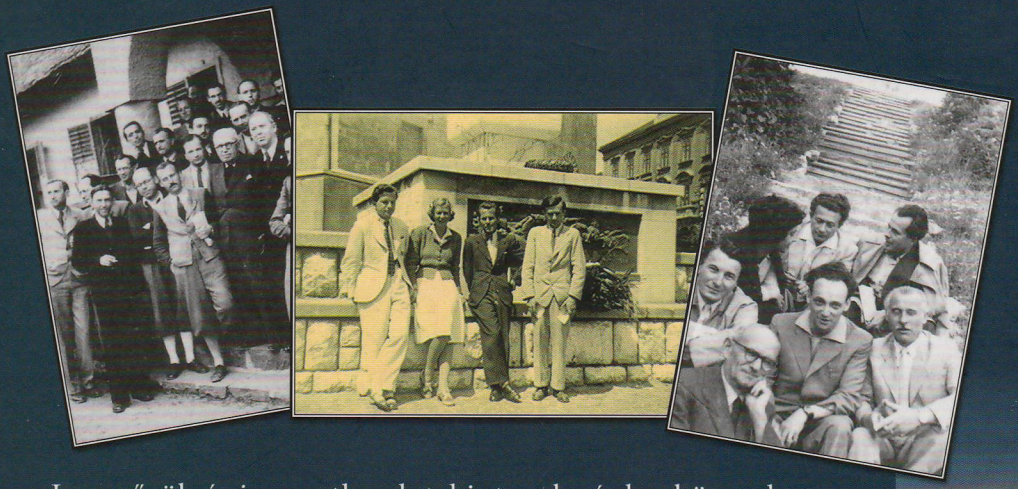

Ismerősök és ismeretlenek tekintenek ránk e könyv lapjairól, írók, költők, szerkesztők, kritikusok, képzőművészek, színházi szakemberek, mind olyanok, akik a gazdag kultúrájú mecsekalji város, Pécs irodalmi, művészeti életének jeles szereplői voltak az elmúlt század második felében, és akik valamennyien nem csak a várossal, hanem a tőle elválaszthatatlan, hozzá egész életében hű Csorba Győző Kossuth-díjas költővel, műfordítóval is kapcsolatban álltak.

Csorba Győző hagyatékának dokumentumai, fotói alapján fontos események tanúivá válhatunk, alkotók társaivá szegődhetünk, a szóban és képben megidézett múlt információkkal, élményekkel gazdagít, beépül emlékezetünkbe, jelenünkbe.

9 786155 553110 2000 Ft

PANNÓNIA KÖNYVEK